gult18 cyan18 magenta18 svart18

- Í teirri løtu vit seta okkum í ein bil hava vit ábyrgd fyri tí, sum bilurin er førur fyri, sigur Heri Kragesteen, sálarfrø›ingur.

Mynd: Jens Kristian Vang

Vargar á vegnum

- At flúgva avsta› vi› nógvari fer› í bili er jú øgiligt. Tú ert harri í ver›ini í teirru løtuni og fer›in í sjálvum sær virkar forloysandi uppá adrenalini›. Og ta› er adrenalini›, sum gevur "rúsin". Men onnur vi›urskifti enn tann rúsandi kenslan spæla eisini inn, so sum bólkatr‡st og ta› at vísa, hvussu hvat bilurin kann, sigur Heri Kragesteen, sálarfrø›ingu

FER‹SLUDEY‹I

Turi› Kjølbro

Vit ste›ga øll á, hvørja fer› vit hoyra tí›indini, at nú hevur aftur ein fer›sluvanlukka kravt mannalív. Spurningarnir eru teir somu hvørja fer›. Og svarini somulei›is. Aftaná koma ymisk vi›urskifti upp at venda, hvussu kann trygdin á vegnum bøtast, hvørji tiltøk muna, er fer›slulógin nóg gó› og so framvegis. Eftir eina tí› er aftur tøgn. Til aftur ein fer›sluvanlukka tekur okkum á bóli.

Eingin einføld loysn er og eingi munadygg tiltøk finnast, sum kunnu basa dey›anum á vegunum, tí vit vita, at nærum uttan mun til, hvat gjørt ver›ur vísa hagtølini, at á hvørjum ári lata nøkur lív í fer›sluni. Heri Kragesteen, sálarfrø›ingur, heldur, at nógv hev›i veri› vunni›, um undirvísingin í koyriskúlunum var› broytt.

- Vit eiga at hyggja nærri at, hvørji krøv ver›a sett til at fáa koyrikort og hvussu innihaldi› í undirvísingini er. Ta› er rætt at seta spurnartekin vi›, um undirvísingin ger fólk før fyri at taka ábyrgd fyri sær sjálvum, ø›rum í bilinum og fólkum annars í fer›sluni. Undirvísingin í koyriskúlunum í dag er ikki nóg gó›. Vit kunnu ikki kalla munnligu próvtøkuna fyri teori, tí teori fyri mær er evni at hugsa seg um og greina og tulka fyri at skilja. Munnliga próvtøkan í koyriskúlunum í dag spyr bara eftir einum røttum svari. Hon spyr ikki eftir umhugsan, problemloysn og tulking, men bara eftir endurgeving av nøkrum faktuellum tingum. Í próvtøkuroyndini skalt tú velja millum tríggjar møguleikar og bara ein er rættur, og spurningarnir eru or›a›ir á ein hátt, at teir eru eint‡ddir. Ta› vil siga, at tann umhugsan tú kanska hevur kann ikki brúkast, tí anna›hvørt er svari› rætt ella skeivt. Ein próvtøka hevur tann eginleika í øllum skúlaskipanum, at hon ger av, hvussu undirvísingin er. Tí leggur munnligi parturin av koyriskúlanum upp til, at næmingurin skal klára koyriroyndina. Hann skal duga nøkur ting uttanat og svara eint‡tt uppá spurningar. Teoribøkurnar innihalda ta› pensum sum skal til og so hava koyrilærararnir gjørt spurningar, sum sum heild fevna um ta› næmingurin skal duga til royndina. Vandin vi› uttanatlæru er undirvísing uttan at læra, tí byggir tú ikki samstundis eina umhugsan upp, er einki lært og tá ver›ur vandamiki›.

"Tá i› tú setur teg í ein bil og leggur líka í onnur, er ta› tekin um, at tú ikki ert vanur at hava ábyrgd yvir fyri tí tú gert"

- Ver›ur próvtøkuroyndin broytt, ver›ur undirvísingin av sær sjálvari broytt. Koyrilærarin er nógv saman vi› teim ungu í bilunum, og har vísir hann ivaleyst á ymiskt, næmingurin hevur gagn av at vita. Hetta átti at ver›i› tiki› inn í sjálva undirvísingina. Samstundis eigur eisini at ver›a hugt at pedagogiska førleikanum hjá koyrilærarum. Fyri ta› um tú dugir at koyra bil og kennir lógina, n‡tist tú ikki at vera ein gó›ur lærari. Tí skulu koyrilærarar eisini hava møguleika at útbúgva seg til at undirvísa. Lagt eigur at vera á annan bógv nú og myndugleikarnir eiga at seta ljóskastaran á krøvini til at fáa koyrikort og gera tey ø›rvísi.

Dreingir og bilar

Vit koma ikki uttan um, at ta› er ein bólkur av bilførarum, sum er í serligum vanda, tá i› teir seta seg í bilin. Hagtøl vísa, at tey 15-24 ára gomlu, sum eru 15 prosent av fólkatalinum, eiga 35 prosent av dey›svanlukkunum. Eisini kunnu vit sta›festa, at ta› serliga eru ungir dreingir, og at vanlukkurnar ofta henda um náttina. Spurningurin er so, hví ta› serliga eru dreingir, sum eru hugtiknir av bilum, fer› og náttarkoyring.

- Ungfólk, sum fáa koyrikort, bæ›i gentur og dreingir, hava ikki koyrt serliga leingi. Longri tú hevur koyrt, betri royndir hevur tú. Fer›in hevur nógv at siga, og kanningar vísa, at av øllum bilførarum koyra ungir dreingir skjótast, og teir koyra eisini teir flestu kilometrarnar. Mær vitandi eru konufólk ikki líka hugtikin av bilum og motorum sum dreingir.

- At flúgva avsta› vi› 150 km fer› ella meir er jú øgiligt. Tú ert harri í ver›ini í teirru løtuni og fer›in í sjálvum sær virkar forloysandi uppá adrenalini›. Og ta› er adrenalini›, sum gevur "rúsin". Tú kanst avreagera, ella vísa at tú hevur makt. Formel 1 koyring er eisini ógvuliga væl umtókt at hyggja at. Eg trúgvi, at fólk mentalt ímynda sær, at ta› ikki er Schumacher, sum situr í bilinum, men tey. Fer›develin fer avsta› vi› okkum.

gult19 cyan19 magenta19 svart19

- Ta› hev›i veri› áhugavert at kanna, hvørjir normar eru ótilvita› galdandi fyri gó›ari fer›slumentan millum ungfólk á Skálafjør›inum, millum ungfólk í Havn, Su›uroynni, og a›rasta›ni, sigur Heri Kragesteen.

Mynd: Jens Kristian Vang

Tann rúsandi kenslan hevur nógv at siga, men ta› eru eisini onnur vi›urskifti, i› spæla inn. Sjáldan er førarin einsamallur, tá i› hann koyrir skjótt. Bólkatr‡st og ta› at vísa, hvussu hvat bilurin kann og hvat kann eg vísa í bilinum, hava nógv at siga. Bilurin er tí eisini ein potensforleingjari.

Um dreingir skulu fáa ø›rvísi undirvísing enn gentur, sigur Heri Kragesteen.

- Mín varhugi er, at gentur taka undirvísingina í nógv størri álvara enn dreingir. Gentur taka sum heild skjótt ábyrgd og eru ofta mest sum ov skjótar at taka ábyrgd. Vænta› ver›ur eisini av teimum, at tær bera seg at uppá ein ávísan máta. Hjá summum dreingjum virkar ta› sum um, at koyriundirvísingin bara er naka› sum skal vera av so skjótt til ber solei›is at teir sleppa út at koyra. Hjá gentunum er ta› meiri umrá›andi at fylgja teimum reglum, sum eru galdandi. Ta› er ilt at siga, um undirvísingin skal vera ø›rvísi fyri dreingir enn gentur, men hon eigur altí› at taka stø›i í teimum ítøkiligu persónum, sum eru har, og hvat tann einstaki hevur brúk fyri og er førur fyri.

Heri Kragesteen heldur ta› er eitt gott hugskot at gera eina koyribreyt, har ungfólk sleppa at koyra skjótt, sleppa at avreagera uttan at ska›i hendir teimum ella ø›rum.

- Sleppa tey at koyra á eini tílíkari breyt fáa tey størri og betri fatan av, hvat kann henda, hvat bilurin er førur fyri og ikki. Ta› ber ongantí› til at tryggja seg ímóti øllum, men ein koyribreyt hev›i lært tey ungu at hugsa seg um.

"Roykjarar vita, at ta› er vandamiki› at roykja. Kortini roykja teir. Og ungfólk vita, at ta› er vandamiki› at koyra skjótt. Kortini koyra tey skjótt"

Løta av ørskapi

Heri Kragesteen vísir á, at vit skulu vera varin vi› at taka allar fer›sluvanlukkur yvir ein kamb.

- Taka vit óhappini hvør sær rokni eg ikki vi›, at sama frágrei›ing kann brúkast í øllum førum. Sum foreldur, skúli og myndugleika eiga vit at hyggja at nøkrum heildarkendum vi›urskiftum.

- Hví ikki gera eina granskingarverkætlan á eitt nú Søgu- og samfelagsvísindadeildini, har fer›sluvanlukkur í Føroyum ver›a kanna›ar mi›víst. Higartil hava vit bara lænt dømi a›ra sta›ni frá og sí›ani sett tiltøk í verk út frá teimum. Sumt eydnast, men nógv rakar langt vi› sí›una av. Ein spurningur at kanna er, hvussu vit bera okkum at í uppalingini, seta vit krøv ella lata vit standa til. Tora vinfólk at siga nei, tora tey at siga her til og ikki longur, koyrir tú ov skjótt, skal eg úr bilinum, tora vit at sleppa okkum burtur úr eini løtu av ørskapi. Vit kunnu øll koma í ta stø›u, at vit gloyma okkum burtur í onkrum, ítøkiligum ella einum rúsi av onkrum. Og vit kunnu ímynda okkum, at nógvar vanlukkur eru úrslit av eini løtu av ørskapi. Ein annar spurningur er, hvørji tiltøk muna, og kann skúlin fáa íblástur til eitthvørt, sum munar. Ta› hev›i eisini veri› spennandi at kanna, hvørjir normar eru ótilvita› galdandi fyri gó›ari fer›slumentan millum ungfólk á Skálafjør›inum, millum ungfólk í Havn, Su›uroynni, og um nøkur felagsey›kenni eru.

"Tey, i› taka koyrikort, skulu duga nøkur ting uttanat og svara eint‡tt uppá spurningar. Og so ver›a tey slept út á vegirnar. . ."

Fyrimyndin avgerandi

Ta› sum kann undra er, at hóast herfer›ir, sum hava til endamáls at fáa ungfólk at brúka trygdarbelti, hava veri› í nógv ár, eru ta› ung, sum velja ikki at brúka ta›. Hóast ta› vóru røddir frammi, á›renn trygdarbelti vór›u kravd vi› lóg, sum søgdu, at belti› avmarkar frælsi› hjá fólki, er ta› í dag sjálvsagt, at ta› fyrsta ein ger, tá i› ein setur seg í ein bil, er at spenna trygdarbelti›.

- Vit vita jú, at vandin fyri at koma illa fyri í einum óhappi er størri, brúkar tú ikki trygdarbelti. Vit kunnu so spyrja, hvat ein roynir at vísa vi› ikki at brúka trygdarbelti. Ta› kann vera, at her skal eingin siga, hvat eg skal gera.

- Tá i› vit tosa um trygdarbelti og súkkluhjálm hevur fyrimyndin heilt ítøkiliga alt at siga. Brúka foreldrini trygdarbelti og súkkluhjálm gera børnini teimum eftir. Og gera tey ikki brúk av trygdarbelti og hjálmi er ringt at sannføra tey um, hví ta› er skilagott at brúka tey. Ta› er altí› ringt at siga naka›, men í atbur›i vísa naka› anna›. Sama er galdandi vi› royking og ø›rum.

- Hinvegin vita vit, at uppalingin heimanifrá ikki einsamøll er avgerandi fyri, hvussu vit bera okkum at í einum bili ella a›ra sta›ni. Har hava royndirnar av at vera saman vi› vinum, kenningum og ø›rum vaksnum nógv at siga. Vit sosialiserast í so nógvum ymiskum samanhangum, saman vi› vinum, í skúlanum og a›ra sta›ni. Vit vita, at vit bera okkum ø›rvísi at saman vi› gó›um vinum enn saman vi› makanum, børnum og foreldrum. Men ta› er ivaleyst lættari at standa ímóti um tú hevur lært heimanífrá at hugsa teg væl um.

Ste›ga vi› moraliseringini

Skulu avgerandi broytingar henda vi›víkjandi krøvunum, sum ver›a sett til at fáa koyrikort og skal ábyrgdarkenslan hjá hvørjum einstøkum bilførara økjast, mugu vit ste›ga vi› moraliseringini og ísta›in finna út av, hvat ey›kennir ymsu óhappini og hvat ey›kennir undirvísingina.

- Vit eiga at fara mi›víst til verka og spyrja, um vit kunnu bøta um nøkur vi›urskifti, sum kunnu minka um sannlíkindini fyri, at álvarslig óhapp henda.

Heri Kragesteen heldur ikki, at fólkaskúlin eigur at hartast fyri ikki at gera nóg miki› vi› fer›sluundirvísingina, tí skúlin hevur nóg miki› av uppgávum sum er.

- Í skúlanum fáa næmingar frálæru í, hvussu tú kanst vera tryggur í fer›sluni, og at øll eiga at brúka trygdarbelti. Hinvegin kann størri orka brúkast í skúlanum til at læra børn at hava ábyrgd yvir fyri tí tey gera og at ta› kann fáa avlei›ingar bæ›i fyri tey og onnur, um tey ikki hava ábyrgd. Júst hetta at hava ábyrgd og at sleppa at hava ábyrgd, ta› vil siga ávirkan, hevur nógv meiri at siga enn so nógv anna›. Tá i› tú setur teg í ein bil og leggur líka í onnur fólk, er ta› dømi um, at tú ikki ert vanur at hava ábyrgd yvir fyri tí tú gert.

St‡ring av okkum sjálvum

Uttan mun til, hvørji tiltøk ver›a sett í verk, koma vit valla nakrantí› at uppliva, at vit kunnu seta okkum afturá og ásanna, at nú hava vit gjørt nóg miki›.

- Eg eri bangin fyri, at solei›is sum vit hava bygt hetta samfelagi› upp og solei›is sum vit hugsa sum samfelagsborgarar, mugu vit ásanna - uttan at siga ta› hart, at vit kalt og kyniskt rokna vi›, at fer›sluvanlukkur henda. Roykjarar vita, at ta› er vandamiki› at roykja. Kortini roykja teir. Og ungfólk vita, at ta› er vandamiki› at koyra skjótt. Kortini koyra tey skjótt. Men vit kunnu gera eina avtalu vi› okkum sjálv. Á sama hátt sum summir roykjarar lata vera vi› at roykja í sovikamarinum, kunnu ungfólk avtala vi› seg sjálvi, at tey ikki koyra skjótt. Eingi tiltøk vísa seg at muna nóg væl, tí er ta› einasta vit kunnu gera at st‡ra okkum sjálvum, at vit taka ábyrgd, at vit læra at meta um og at vit taka atlit og fyrilit, sigur Heri Kragesteen at enda í vi›tali.

"Tora vinfólk at siga nei, tora tey at siga her til og ikki longur, koyrir tú ov skjótt, skal eg úr bilinum, tora vit at sleppa okkum burtur úr eini løtu av ørskapi"